

4.7 Oost, west, thuis best? Internationale mobiliteit bij jonge onderzoekers

Annik Leyman & Ronan Van Rossem

Inleiding

In januari 2000 lanceerde de Europese Commissie de European Research Area (ERA) (European Commission, 2001). Naast het aantrekkelijker maken van onderzoeksloopbanen en het bevorderen van intersectoriële mobiliteit is ook het stimuleren van internationale mobiliteit bij onderzoekers een belangrijk aspect binnen deze ééngemaakte Europese onderzoeksruimte. Internationale mobiliteit bevordert immers kennisoverdracht en brengt geografisch gescheiden onderzoeksgroepen samen waardoor efficiënte wetenschapsbeoefening gestimuleerd wordt. De Europese Commissie pleit er dan ook voor dat lidstaten de barrières voor internationale mobiliteit wegwerken en een stimulerend beleid voeren ten opzichte van geografische mobiliteit in alle fases van de academische carrière.

De positieve gevolgen van mobiliteit voor zowel de onderzoeker als de thuis- en gastinstelling werden reeds meermaals door onderzoek bevestigd (Kyvik, Berit, Remme, & Blume, 1999; Ackers, 2001). Zo doen onderzoekers tijdens hun verblijf in het buitenland vaak nieuwe inzichten op en krijgen ze hulp van (top)onderzoekers die ook met dit onderwerp bezig zijn. Onderzoekers vermelden ook vaak dat hun verblijf in het buitenland hun algemene onderzoeksvaardigheden verbeterd heeft. Een verhoging van de kwaliteit van het onderzoek is hiervan het gevolg. Naast deze onderzoeksgerelateerde voordelen dragen buitenlandse verblijven ook bij tot de persoonlijke ontwikkeling en algemene vaardigheden ('transferable skills') van jonge onderzoekers. Zich leren aanpassen aan een andere (werk)omgeving en het bevorderen van de taalvaardigheid zijn hier vaakgenoemde voordelen. Tot slot kan internationale mobiliteit ook een meerwaarde betekenen voor de verder carrière van onderzoekers. Tijdens buitenlandse verblijven ontstaan er vaak (internationale) professionele netwerken die belangrijk zijn bij de uitbouw van de verdere carrière van onderzoekers. Bovendien staat buitenlandse onderzoekservaring in een instelling met een goede wetenschappelijke reputatie zeer goed op een wetenschappelijk CV.

Naast de onderzoeker ondervinden ook de thuis- en gastinstelling positieve gevolgen van deze internationale mobiliteit. Als gevolg van de uitwisseling van onderzoekers ontstaan er vaak internationale netwerken die zeer belangrijke zijn voor de instroom van nieuwe ideeën. Via deze netwerken blijven instellingen op de

hoogte van nieuwe wetenschappelijke ontwikkelingen aan andere (top)instellingen.

Ondanks deze ‘bewezen’ positieve gevolgen is er nog maar weinig onderzoek gebeurd naar de bereidheid van onderzoekers om een tijdje naar het buitenland te gaan. In deze bijdrage rapporteren we over een onderzoek aan de UGent waar gepeild werd naar de mobiliteitservaringen en -intenties⁶¹ van jonge, predoctorale onderzoekers: zijn zij bereid om een tijdje naar het buitenland te gaan in het kader van hun onderzoek? Wat is volgens hen de meerwaarde van internationale mobiliteit voor hun onderzoek, hun carrière en hun algemene vaardigheden? Welke belemmeringen ervaren zij bij het plannen van een buitenlands verblijf?

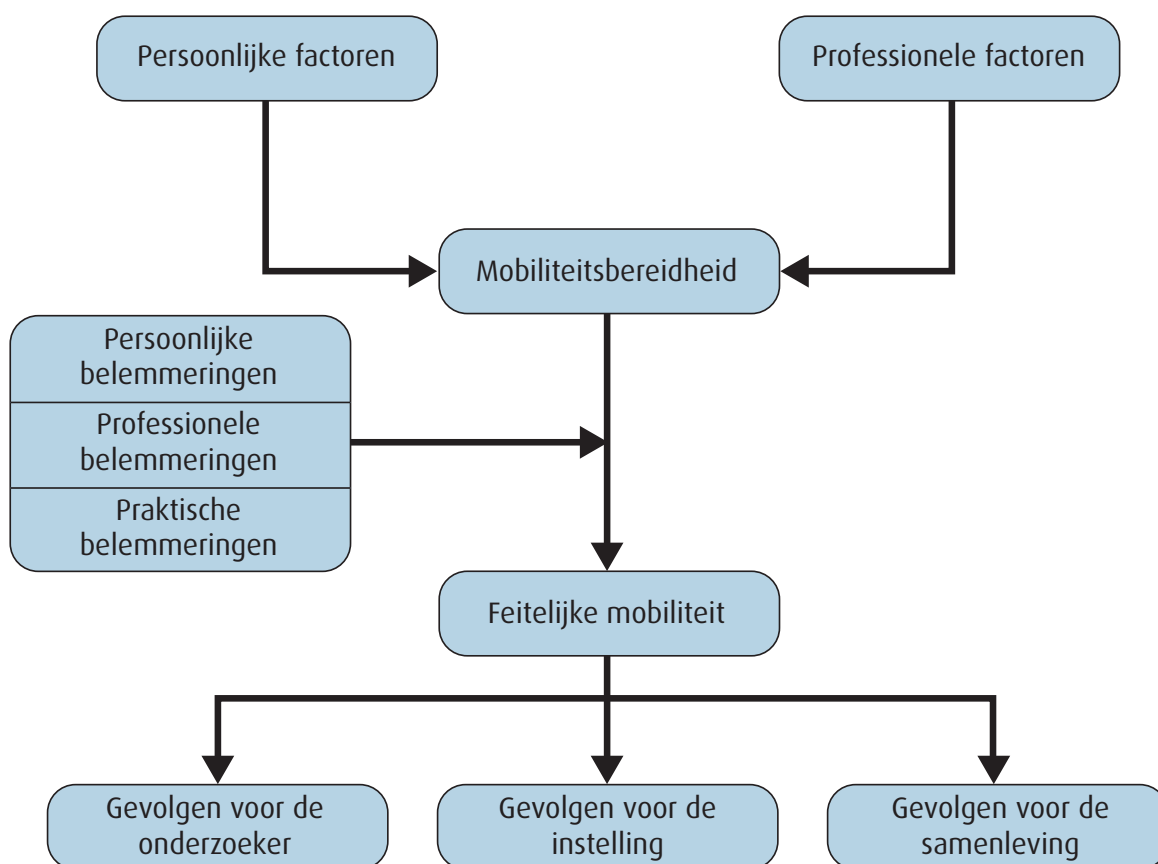
Conceptueel model

Hoewel internationale mobiliteit vanuit academisch oogpunt de laatste jaren steeds meer aandacht krijgt, is er binnen dit onderzoeks domein nog geen sprake van een uitgewerkt theoretisch kader dat het mobiliteitsproces van onderzoekers en alle factoren die hierin een rol spelen, in kaart brengt. Het ontwikkelen van een dergelijk kader is dan ook één van de doelstellingen van het Steunpunt O&O Indicatoren en haar opvolger, het Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring.

Op basis van de bestaande literatuur werd een conceptueel kader voor het mobiliteitsproces ontwikkeld (zie figuur 1) dat aan de hand van deze resultaten en verder onderzoek getoetst zal worden.

⁶¹ Internationale mobiliteit werd in dit onderzoek gedefinieerd als een verblijf van minstens één maand in het buitenland.

Figuur 1: mobiliteitsproces

We verwachten dat de bereidheid van onderzoekers om tijdelijk naar het buitenland te gaan, bepaald wordt door zowel persoonlijke als professionele factoren. Zo kan de motivatie voor internationale mobiliteit beïnvloed worden door de familiale situatie van de onderzoeker, zijn/haar interesse in andere culturen/talen maar ook door het onderzoeksonderwerp of de carrièreperspectieven van de onderzoeker. Deze mobiliteitsbereidheid zal vervolgens enkel uitmonden in feitelijke mobiliteit indien er geen professionele, persoonlijke of praktische belemmeringen in de weg staan. Factoren zoals verplichtingen in de eigen instelling (bv. onderwijs geven), job van de partner of het vinden van informatie/financiering kunnen ervoor zorgen dat onderzoekers ondanks hun bereidheid om naar het buitenland te gaan er toch niet in slagen om internationaal mobiel te zijn. In vergelijking met de factoren die een invloed hebben op de mobiliteitsbereidheid van onderzoekers kunnen we verwachten dat deze belemmeringen door gerichte beleidsinitiatieven voor een groot deel weggewerkt kunnen worden. Tot slot zal internationale mobiliteit van onderzoekers gevolgen hebben op verschillende niveaus: voor de onderzoeker (bv. uitbouwen van een internationaal netwerk), de instelling (aanknopen van samenwerkingsverbanden met andere onderzoeksgroepen) en de samenleving (bv. brain gain/brain drain).

In dit artikel zullen we ons beperken tot het in kaart brengen van de mobiliteitsbereidheid van jonge onderzoekers en de professionele en persoonlijke factoren die hierop een invloed hebben. Daarnaast zullen we ook een overzicht geven van de factoren die voor onderzoekers een belemmering vormen om hun mobiliteitsbereidheid ook om te zetten in feitelijke mobiliteit.

Invloed van professionele en persoonlijke factoren op de mobiliteitsge-negheid van onderzoekers

Professionele factoren

Voorgaand onderzoek naar het effect van de *onderzoeksdiscipline* op internationale mobiliteit toont aan dat internationale mobiliteit vaker voorkomt bij onderzoekers uit exacte wetenschappen omdat zij vaker focussen op meer ‘internationale’ onderzoeksonderwerpen (Ackers, 2005). Sociale wetenschappers daarentegen onderzoeken meestal meer ‘lokale’ onderwerpen waardoor internationale mobiliteit bij hen minder vaak voorkomt.

Daarnaast blijkt dat ook *eerdere mobiliteitservaringen* een effect hebben op latere mobiliteit (King & Ruiz-Gelices, 2003). Uit voorgaand onderzoek blijkt dat personen die in het verleden reeds een tijdje in het buitenland verbleven hebben, later vaker naar het buitenland gaan. De stap naar het buitenland is voor hen minder groot omdat ze al ervaring hebben met zich aanpassen aan een nieuwe (werk)omgeving.

De bereidheid van onderzoekers om naar het buitenland te gaan, wordt ook bepaald door de verwachtingen hieromtrent in de *academische cultuur* waarin ze werken (Kyvik et al., 1999). Vooral het belang dat de promotor hecht aan internationale mobiliteit speelt een belangrijke rol in de motivaties van jonge onderzoekers om naar het buitenland te gaan. Uit dit onderzoek blijkt ook dat vooral promotoren die in het verleden reeds onderzoekservaring hebben opgedaan in het buitenland, internationale mobiliteit bij hun doctorandi stimuleren. Naast de prioriteit die promotoren geven aan internationale mobiliteit zijn ook de mogelijkheden die zij hebben om deze mobiliteit tot stand te brengen belangrijk. Aangezien jonge onderzoekers vaak nog niet beschikken over een uitgebreid internationaal netwerk verloopt internationale mobiliteit bij hen vooral via netwerken van hun promotor of departement. Zo komt internationale mobiliteit bij junioronderzoekers vaker voor in departementen waar er veel contacten zijn met buitenlandse instellingen.

In dit onderzoek zullen we ook nagaan of het *personeelsstatuut* waarin onderzoekers tewerkgesteld zijn een invloed heeft op hun mobiliteitsintenties. In de literatuur werd de invloed van deze variabele nog niet eerder onderzocht. We kunnen verwachten dat de mobiliteitsintenties verschillen naargelang onderzoekers een

persoonsgebonden onderzoeksmandaat hebben of tewerkgesteld zijn op een project. Aangezien deze eerste groep jonge onderzoekers waarschijnlijk op een meer bewuste manier ingestapt zijn in het doctoraatsproces zou het kunnen dat de attitudes en motivaties ten opzichte van internationale mobiliteit van deze groep verschillen van onderzoekers die tewerkgesteld zijn op een project.

Persoonlijke factoren

Het effect van *geslacht* op internationale mobiliteit bij onderzoekers is al meermaals onderzocht. De resultaten tonen aan dat vrouwen over het algemeen minder internationaal mobiel zijn dan hun mannelijke collega's (Mogu  rou, 2004; Shuaman & Xie, 1996). In werkelijkheid blijkt er echter meer sprake te zijn van een interactie-effect met ouderschap. Hierdoor heeft *ouderschap* een ander effect op internationale mobiliteit bij mannen dan bij vrouwen (Shuaman & Xie, 1996). Zo gaan vrouwelijke onderzoekers zonder kinderen even vaak, of soms vaker, naar het buitenland voor hun onderzoek dan hun mannelijke collega's zonder kinderen (Ackers, 2005). Wanneer vrouwen moeder worden, neemt hun mobiliteit naar het buitenland sterk af terwijl dit bij mannelijke onderzoekers met kinderen veel minder het geval is. De vaststelling dat de samenleving andere verwachtingen stelt ten opzichte van mannen dan van vrouwen kan dit voor een groot deel verklaren (Shuaman & Xie, 1996). Van vrouwen wordt verwacht dat ze meer taken in de sfeer van ouderschap en gezin op zich nemen waardoor internationale mobiliteit bij hen moeilijker wordt. Aangezien jonge onderzoekers, die meestal nog geen gezin hebben, centraal staan in dit onderzoek kunnen we verwachten dat de verschillen tussen mannen en vrouwen hier minder groot zullen zijn.

Het al dan niet hebben van een *partner* blijkt ook een invloed te hebben op (vooral langdurige) mobiliteit (Ackers, 2005). In dit geval moet de partner zijn/haar job immers vaak opzeggen of onderbreken. Bij mobiliteit van korte duur kunnen we verwachten dat het effect van de partner kleiner zal zijn.

Factoren die mobiliteit bemoeilijken of belemmeren

Mobiliteitsintenties bij jonge onderzoekers monden niet steeds uit in feitelijke mobiliteit. Onderzoekers die bereid zijn om een tijdje naar het buitenland te gaan in het kader van hun onderzoek krijgen immers vaak af te rekenen met persoonlijke, professionele en praktische problemen die hun mobiliteit kunnen belemmeren.

Een eerste belangrijke barrière die vaak genoemd wordt door (junior)onderzoekers is een *gebrek aan financiering* voor buitenlandse verblijven (Vab  , 2003). Zonder voldoende financiële ondersteuning is het voor de meeste onderzoekers onmogelijk om een tijdje naar het buitenland te gaan. Ook *gebrek aan informatie*

over de verschillende financieringskanalen wordt vaak genoemd als probleem.

Jonge onderzoekers vermelden ook vaak dat *verplichtingen aan de thuisinstelling* (bijvoorbeeld lesgeven) internationale mobiliteit moeilijk maakt (VabØ, 2003). Als gevolg van deze verplichtingen kunnen zij vaak niet lang afwezig zijn. Vooral onderzoekers met een onderwijsopdracht ervaren problemen om een tijdje naar het buitenland te gaan.

Onderzoekers vrezen ook soms dat hun verblijf in het buitenland een *negatief effect zal hebben op hun (doctoraats)onderzoek* (VabØ, 2003). Jonge onderzoekers zijn vaak bang dat hun verblijf in het buitenland hun (doctoraats)onderzoek zal bemoeilijken door bijvoorbeeld slecht contact met de promotor in de thuisinstelling of door slechte begeleiding in de gastinstelling. Jonge onderzoekers vrezen daarnaast ook vaak dat hun onderzoek vertraging zal oplopen als gevolg van een buitenslands verblijf waardoor er te weinig tijd (en financiering) overblijft om hun doctoraat af te werken.

Ook een *gebrek aan internationale samenwerking of een internationaal netwerk van de promotor of het departement/instelling* kan het voor onderzoekers zeer moeilijk maken om tijdelijk naar het buitenland te gaan (Kyvik et al., 1999). Onderzoekers die zelf op zoek moeten gaan naar een gastinstelling in het buitenland worden vaak ontmoedigd en haken af. In departementen/instellingen met veel internationale contacten verloopt internationale mobiliteit bij junioronderzoekers dan ook veel eenvoudiger.

Daarnaast zijn er ook een aantal praktische barrières die een belemmering kunnen vormen voor internationale mobiliteit (VabØ, 2003). Zo vrezen onderzoekers soms *taalbarrières, problemen met huisvesting in het gastland of administratieve problemen* (bv. aanvragen van een visum).

Tot slot kunnen ook *familiale factoren* internationale mobiliteit bemoeilijken. Vooral kinderen en, in mindere mate, de partner worden door onderzoekers genoemd als barrières voor een verblijf in het buitenland (VabØ, 2003). Zoals eerder reeds gezegd, kunnen we verwachten dat deze familiale factoren een minder grote belemmering vormen bij korte mobiliteit.

Methodologie

De cijfers die in dit artikel gebruikt worden, zijn gebaseerd op een survey bij alle junioronderzoekers die een arbeidscontract hebben aan de UGent⁶². De methodologie van deze survey werd uitgebreid beschreven in de bijdrage van Svetlana Jidkova in deel 2.

⁶² Onderzoekers die aan een doctoraat werken en geen arbeidscontract hebben aan de UGent werden niet opgenomen in deze fase van het onderzoek.

Resultaten

Eerst zal de mobiliteitsbereidheid bij jonge onderzoekers besproken worden. Daarna gaan we na in welke mate professionele en persoonlijke factoren een invloed hebben op deze mobiliteitsbereidheid. Tot slot geven we een overzicht van de factoren die een belemmering vormen voor internationale mobiliteit.

Mobiliteitsbereidheid en motiverende factoren voor internationale mobiliteit bij jonge onderzoekers

Tabel 1: Mobiliteitsbereidheid bij junioronderzoekers (n=956)

	%
Wil naar het buitenland (heeft reeds concrete plannen)	9
Wil naar het buitenland (heeft nog geen concrete plannen)	54
Weet het nog niet	19
Nee	18
Totaal	100

63% van de junioronderzoekers aan de UGent wil in de toekomst graag meer dan een maand naar het buitenland in het kader van zijn/haar onderzoek. De overgrote meerderheid (86%) van hen heeft hier echter nog geen concrete plannen voor. 18% van de onderzoekers wil in de toekomst niet naar het buitenland en 19% weet het nog niet.

Tabel 2: Motiverende factoren voor internationale mobiliteit bij jonge onderzoekers (n=523)

	Onbelangrijk (%)	Belangrijk (%)	Gemiddelde score (1-6)*
Nieuwe, inspirerende kennis opdoen over mijn onderzoeksonderwerp	1,3	98,7	5,34
Samenwerken met belangrijke onderzoekers in mijn vakgebied	3,3	96,7	5,11
Internationaal netwerk opbouwen	4,2	95,8	5,02
Onderzoeksvaardigheden verbeteren	4,6	95,4	4,99
Meerwaarde voor mijn onderzoek	4,6	95,4	4,97
Meerwaarde voor mijn carrière als onderzoeker	8,0	92,0	4,96
Persoonlijke verrijking	8,2	91,8	4,90
Onderzoekservaring opdoen aan een instelling met een sterke wet reputatie	8,0	92,0	4,82
Training/opleiding volgen	15,7	84,3	4,52
Data verzamelen voor mijn onderzoek	22,4	77,6	4,44
Goed onderzoeksinfrastructuur	25,6	74,4	4,24
Taalvaardigheid verbeteren	27,9	72,1	4,09
Onderdeel van mijn project/aanstelling	65,4	34,6	2,99

*1: helemaal niet belangrijk, 6: heel belangrijk

Aan de onderzoekers die in de toekomst graag voor een tijdje naar het buitenland willen gaan, werd ook gevraagd wat hen vooral aanspreekt in een buitenlands verblijf. Jonge onderzoekers beschouwen het ontwikkelen van nieuwe ideeën over hun onderzoeksonderwerp als de belangrijkste meerwaarde van een verblijf in het buitenland. Ook de mogelijkheid om samen te werken met belangrijke onderzoekers in hun vakgebied en het opbouwen van een internationaal netwerk worden vaak genoemd als reden om naar het buitenland te gaan. Opvallend is dat het verbeteren van de taalvaardigheid door weinig onderzoekers vermeld wordt als belangrijke reden. Ook internationale mobiliteit als verplicht onderdeel van een project of aanstelling wordt zelden vernoemd.

Tabel 3: Factoren die onderzoekers aangeven als redenen om niet naar het buitenland te willen voor hun onderzoek, in % behalve score (n=168)

	Onbelangrijk	Belangrijk	Niet van toepassing	Totaal	Gemiddelde score (1-6)*
Kinderen**	1,9	96,3	1,9	100,0	5,83
Partner **	6,5	93,5	0,0	100,0	5,22
geen meerwaarde voor mijn onderzoek	44,0	48,2	7,7	100,0	3,54
geen meerwaarde voor mijn verdere carrière	55,4	36,9	7,7	100,0	3,19
gebrekkige erkenning van buitenlandse ervaringen in loopbaan van onderzoekers	73,2	18,5	8,3	100,0	2,61

*1=helemaal onbelangrijk, 6=heel belangrijk

**Deze cijfers hebben enkel betrekking op onderzoekers met een partner (N=138)/kinderen (N=54)

Iets minder dan een vijfde van de ondervraagde onderzoekers is niet bereid naar het buitenland te gaan in het kader van hun onderzoek. Aan deze onderzoekers werd gevraagd waarom zij niet geïnteresseerd zijn in een buitenlands verblijf. Familiale factoren worden het vaakst genoemd als reden. Onderzoekers vermelden ook vaak dat een verblijf in het buitenland geen meerwaarde biedt voor hun onderzoek of hun verdere carrière, maar deze redenen zijn duidelijk minder belangrijk dan de familiale factoren.

Invloed van professionele en persoonlijke factoren op de mobiliteitsbereidheid van onderzoekers

A. Onderzoeksdiscipline

Tabel 4: Mobiliteitsbereidheid naar onderzoeksdiscipline ($\chi^2=29,224$; $p<0,05$)

	Kunst-, rechts- en geestes- wetenschappen		Gedrags- en sociale wetenschappen		Exacte wetenschappen		Toegepaste wetenschappen		Bioweten- schappen en geneeskunde	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ja, concrete plannen	17	15,3	12	7,4	18	11,3	26	10,4	8	3,6
Ja, nog geen concrete plannen	59	53,2	85	52,1	90	56,3	144	57,4	117	52,5
Ik weet het nog niet	20	18,0	30	18,4	26	16,3	38	15,1	49	22,0
Nee	15	13,5	36	22,1	26	16,3	43	17,1	49	22,0
Totaal	111	100,0	163	100,0	160	100,0	251	100,0	223	100,0

De onderzoeksresultaten bevestigen dat de mobiliteitsbereidheid over het algemeen hoger ligt bij onderzoekers uit exacte en toegepaste wetenschappen dan bij onderzoekers uit sociale wetenschappen. Op deze algemene regel werden er echter twee uitzonderingen vastgesteld. Ten eerste ligt de mobiliteitsbereidheid het hoogst in de onderzoeksdiscipline kunst-, rechts- en geesteswetenschappen. De verklaring voor deze hoge mobiliteitsbereidheid ligt waarschijnlijk bij het feit dat 75% van de onderzoekers zich hier in de faculteit Letteren en Wijsbegeerte bevinden. Binnen deze faculteit zijn de meeste onderzoekers werkzaam in een taal- of cultuurgericht onderzoeksdomein. We kunnen verwachten dat internationale mobiliteit in deze onderzoeksdomeinen zeer sterk beschouwd wordt als een meerwaarde voor het (doctoraats)onderzoek. De bevindingen van Ackers, eerder in dit artikel aangehaald, moeten dus toch enigszins worden genuanceerd.

Ten tweede ligt de mobiliteitsbereidheid zeer laag bij onderzoekers uit de biowetenschappen en geneeskunde. Een verklaring voor de lagere interesse voor internationale mobiliteit bij deze onderzoekers kon niet gevonden worden.

De mate waarin onderzoekers van verschillende disciplines reeds concrete plannen hebben om naar het buitenland te gaan, volgt dezelfde volgorde als de mobiliteitsbereidheid. Ook hier zijn het vooral onderzoekers uit de kunst-, rechts- en geesteswetenschappen, en de exacte en toegepaste wetenschappen die hun intenties reeds omgezet hebben in concrete plannen. Een verklaring hiervoor kan zijn

dat er binnen deze studiedomeinen meer internationale samenwerkingsverbanden en netwerken bestaan waardoor internationale mobiliteit vergemakkelijkt wordt. Ook de vaak sterkere aanwezigheid van buitenlandse onderzoekers binnen deze departementen kan hier faciliterend werken.

B. Eerdere mobiliteitservaringen

Aan de onderzoekers werd gevraagd of ze in het verleden reeds voor hun studies of voor hun onderzoek naar het buitenland geweest zijn.

Tabel 5: Mobiliteitsbereidheid naar voorgaande mobiliteitservaringen tijdens hun studies en/of in het kader van hun onderzoek ($\chi^2=101,675$; $p<0,01$)

	Geen mobiliteitservaring		Studie		Onderzoek		Studie en onderzoek	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ja, concrete plannen	32	4,8	24	12,6	9	21,4	19	31,1
Ja, nog geen concrete plannen	337	50,8	128	67,4	23	54,8	31	50,8
Ik weet het nog niet	139	21,0	25	13,2	7	16,7	6	9,8
Nee	155	23,4	13	6,8	3	7,1	5	8,2
Totaal	663	100,0	190	100,0	42	100,0	61	100,0

Onderzoekers die in het verleden reeds in het buitenland geweest zijn tijdens hun studies of voor hun onderzoek geven vaker aan in de toekomst terug naar het buitenland te willen dan onderzoekers die nog niet naar het buitenland geweest zijn. Onderzoekers met een mobiliteitsverleden (vooral in het kader van hun onderzoek) hebben ook vaker reeds concrete plannen om dit in de toekomst nogmaals te doen. Deze resultaten laten ons vermoeden dat er zich tijdens voorgaande onderzoeksverblijven in het buitenland netwerken vormen die toekomstige mobiliteit bevorderen.

C. Academische cultuur: stimulatie door de promotor

Aan de onderzoekers werd gevraagd of hun promotor hen stimuleert om naar het buitenland te gaan⁶³.

Tabel 6: Mobiliteitsbereidheid naar stimulatie door de promotor ($\chi^2=19,534$; $p<0,01$)

	Promotor stimuleert buitenlandse onderzoeksverblijven		Promotor stimuleert geen buitenlandse onderzoeksverblijven	
	n	%	n	%
Ja, concrete plannen	62	13,0	20	5,3
Ja, nog geen concrete plannen	268	56,1	201	53,7
Ik weet het nog niet	81	16,9	76	20,3
Nee	67	14,0	77	20,6
Totaal	478	100,0	374	100,0

Slechts iets meer dan de helft van de doctoraatsstudenten (56%) stelt dat zijn/haar promotor hen stimuleert om naar het buitenland te gaan.

Uit de resultaten blijkt dat het gedrag van de promotor ten opzichte van internationale mobiliteit een effect heeft op de mobiliteitsintenties van zijn/haar jonge onderzoekers. Onderzoekers die vinden dat hun promotor hen niet stimuleert om internationaal mobiel te zijn, zijn beduidend minder geneigd om naar het buitenland te gaan dan onderzoekers met een promotor die verblijven in het buitenland wel stimuleert. Opvallend is ook dat onderzoekers vaker reeds concrete plannen hebben om naar het buitenland te gaan indien ze een promotor hebben die achter hun beslissing staat. Dit zou erop kunnen wijzen dat promotoren die buitenlandse onderzoeksverblijven stimuleren bij hun junioronderzoekers ook vaker beschikken over internationale professionele netwerken om deze mobiliteit tot stand te kunnen brengen.

⁶³ De respondenten konden deze vraag beantwoorden met: helemaal niet akkoord/niet akkoord/eerder niet akkoord/eerder akkoord/akkoord/helemaal akkoord. In onderstaande tabel wordt een onderscheid gemaakt tussen onderzoekers die stellen dat hun promotor hen stimuleert om naar het buitenland te gaan (antwoorden: helemaal akkoord/akkoord/eerder akkoord) en onderzoekers die stellen dat hun promotor hen niet stimuleert om naar het buitenland te gaan (antwoorden: helemaal niet akkoord/niet akkoord/eerder niet akkoord).

D. Personeelsstatuut

Tabel 7: Mobiliteitsbereidheid naar personeelsstatuut ($\chi^2=51,679$, $p<0,01$)

	Assistenten		Onderzoekers met een eigen beurs		Onderzoekers op project: doctoraatsbursaal		Onderzoekers op project: wetenschappelijk medewerker	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ja, concrete plannen	18	8,9	32	13,3	23	7,6	9	7,1
Ja, nog geen concrete plannen	112	55,2	123	51,0	190	62,9	56	44,1
Ik weet het nog niet	42	20,7	47	19,5	41	13,6	28	22,0
Nee	31	15,3	39	16,2	48	15,9	34	26,8
Totaal	203	100,0	241	100,0	302	100,0	127	100,0

Het statuut waarin onderzoekers tewerkgesteld zijn, heeft duidelijk een invloed op hun mobiliteitsintenties. Wetenschappelijke medewerkers (51%) zijn veel minder geïnteresseerd in een buitenlands verblijf dan assistenten (64%), onderzoekers met een eigen beurs (64%) en doctoraatsbursalen (70%). We kunnen hieruit afleiden dat onderzoekers die een persoonsgebonden doctoraat hebben het vaakst bereid zijn om een tijdje naar het buitenland te gaan. Aangezien de invloed van het personeelsstatuut op de mobiliteitsbereidheid van onderzoekers nog niet eerder onderzocht werd, kunnen we hiervoor nog geen verklaring geven.

Opvallend is ook dat vooral onderzoekers met een eigen beurs hun buitenlands verblijf reeds gepland hebben. Het feit dat zij kunnen beschikken over meer financiering hiervoor (zie verder), kan dit waarschijnlijk voor een groot deel verklaren.

E. Geslacht

Tabel 8: Mobiliteitsbereidheid naar geslacht ($\chi^2=23,610$, $p<0,01$)

	Mannen		Vrouwen	
	n	%	n	%
Ja, concrete plannen	43	10,2	39	8,0
Ja, nog geen concrete plannen	256	60,7	240	49,2
Ik weet het nog niet	59	14,0	104	21,3
Nee	64	15,2	105	21,5
Totaal	422	100,0	488	100,0

Mannelijke doctoraatsstudenten (71%) zijn meer geneigd om in de toekomst naar het buitenland te gaan voor hun onderzoek dan hun vrouwelijke collega's (57%). De vaststelling uit vroeger onderzoek dat geslacht een minder grote invloed uitoefent op internationale mobiliteit bij jonge onderzoekers (die vaak nog geen gezin hebben) kan hier dus niet bevestigd worden. De resultaten van het huidige onderzoek laten ons vermoeden dat er reeds bij aanvang van de academische carrière een verschil bestaat tussen mannen en vrouwen inzake de bereidheid om naar het buitenland te gaan.

F. Familiale situatie

Tabel 9: Mobiliteitsbereidheid bij onderzoekers met en zonder partner ($\chi^2=49,221$, $p<0,01$)

	Geen partner		Partner	
	n	%	n	%
Ja, concrete plannen	32	9,0	52	8,6
Ja, nog geen concrete plannen	239	67,5	280	46,5
Ik weet het nog niet	50	14,1	127	21,1
Nee	33	9,3	143	23,8
Totaal	354	100,0	602	100,0

Tabel 10: Mobiliteitsbereidheid bij onderzoekers met en zonder kinderen ($\chi^2=54,707$, $p<0,01$)

	Geen kinderen		Kinderen	
	n	%	n	%
Ja, concrete plannen	75	9,3	9	6,0
Ja, nog geen concrete plannen	469	58,2	50	33,3
Ik weet het nog niet	143	17,7	34	22,7
Nee	119	14,8	57	38,0
Totaal	806	100,0	150	100,0

Bovenstaande tabellen tonen aan dat familiale factoren een sterke invloed uitoefenen op de mobiliteitsintenties van jonge onderzoekers. Onderzoekers met een partner en/of kinderen zijn duidelijk minder bereid om een tijdje naar het buiten-

land te gaan voor hun onderzoek. Aangezien het hier vooral gaat over korte mobiliteit kunnen we veronderstellen dat hier veeleer emotionele dan praktische redenen aan de grondslag liggen.

Belemmeringen voor internationale mobiliteit

Tabel 11: Feitelijke mobiliteit bij jonge onderzoekers

	n	%
Reeds naar het buitenland geweest voor onderzoek	103	10,8
Nog niet naar het buitenland geweest voor onderzoek	853	89,2
Totaal	956	100,0

Hoewel heel wat onderzoekers graag voor een tijdje naar het buitenland willen gaan, hebben slechts 11% van de onderzoekers aan de UGent reeds een buitenlandse ervaring achter de rug. Er bestaat met andere woorden een groot verschil tussen de mobiliteitsbereidheid en de feitelijke mobiliteit bij junioronderzoekers aan de UGent.

Een deel van dit verschil kan waarschijnlijk verklaard worden door de belemmeringen die onderzoekers ondervinden bij het plannen en uitvoeren van hun buitenlands verblijf. Om inzicht te krijgen in deze factoren werd aan de onderzoekers die geïnteresseerd waren in internationale mobiliteit gevraagd welke belemmeringen zij eventueel ondervinden.

Tabel 12: Problemen die onderzoekers ondervinden of verwachten met betrekking tot internationale mobiliteit, in % behalve de score (n=532)

	Geen	Een beetje	Veel	Niet van toepassing	Gemiddelde score (1-3)*
Kinderen**	10,2	22,4	67,3	0,0	2,57
Partner**	16,2	47,0	36,1	0,7	2,20
Fianciering	23,4	39,4	34,5	2,8	2,11
Informatie over mogelijkheden en financiering	22,8	43,1	31,3	2,8	2,09
Gebrek aan prof netwerk in buitenland	33,7	41,6	22,4	2,3	1,88
Tijdsdruk/verplichtingen aan UGent	33,6	42,2	21,4	2,8	1,87
Regelgeving/administratie	35,0	43,2	18,4	3,4	1,83
Loon, onkosten	40,1	40,1	14,7	5,1	1,73
Toestemming promotor	52,4	29,5	15,6	2,4	1,62
Gebrekkige erkenning van buitenlandse ervaring in loopbaan van onderzoekers	51,8	34,3	7,2	6,8	1,52
Huisvesting	55,3	39,2	3,2	2,3	1,47
Taalvaardigheid	62,9	33,8	1,9	1,5	1,38

* 1=geen problemen, 3=veel problemen

**Deze cijfers hebben enkel betrekking op onderzoekers met een partner (N=296)/kinderen (N=49)

Opnieuw vormen familiale factoren de grootste belemmering voor internationale mobiliteit. Vooral ouderschap maakt het voor onderzoekers moeilijk om een tijdje naar het buitenland te gaan. Opvallend is ook dat heel wat onderzoekers problemen ondervinden of verwachten met hun partner. Naast familiale factoren vermelden jonge onderzoekers ook problemen met (informatie over) financiering voor hun verblijf in het buitenland. Ook een gebrek aan een professioneel netwerk in het buitenland, tijdsdruk en verplichtingen aan de thuisinstelling kunnen een belemmering vormen voor internationale mobiliteit.

Aangezien financiering door veel onderzoekers wordt aangeduid als een belangrijke belemmering voor mobiliteit bekijken we dit aspect meer in detail. Junioronderzoekers die voor een tijdje naar het buitenland willen, kunnen dit (soms) bekostigen met financiering die verbonden is aan hun statuut/beurs of kunnen hiervoor een reisbeurs of reiskrediet aanvragen. De mate waarin onder-

zoekers beschikken over statuutgebonden financiering verschilt naargelang het statuut waarin ze tewerkgesteld zijn.

IWT-bursalen, FWO-aspiranten en onderzoekers met een beurs van het Bijzonder Onderzoeksfonds van de UGent beschikken over een onkostenvergoeding ('bench fee') van ongeveer € 3720. Dit geld kan onder andere gebruikt worden voor de financiering van buitenlandse verblijven. Onderzoekers op externe projecten kunnen buitenlandse verblijven in vele gevallen financieren door werkingsmiddelen van het project. De kosten van assistenten vallen ten laste van de faculteit.

Naast deze statuutgebonden financiering kunnen onderzoekers ook bij verschillende instanties een reisbeurs of reiskrediet aanvragen om hun buitenlands verblijf te bekostigen. Zo stelt het FWO reiskredieten ter beschikking van jonge onderzoekers⁶⁴ voor de financiering van deelname aan een congres⁶⁵, een kort verblijf in het buitenland (maximaal 4 weken binnen Europa en 6 weken buiten Europa), deelname aan een workshop of cursus in het buitenland of een lang verblijf in het buitenland (minimaal 5 weken buiten Europa en zeven weken buiten Europa, en maximaal 10 maanden). Om in aanmerking te komen voor een reiskrediet moeten jonge onderzoekers reeds gepubliceerd hebben. Dit kan een verklaring zijn voor het feit dat de slaagpercentages voor het aanvragen van een reiskrediet hoger liggen voor onderzoekers uit de exacte dan uit de sociale wetenschappen⁶⁶. Het voordeel van deze reiskredieten is dat onderzoekers veel vrijheid hebben in de keuze van een gastland of gastinstelling. Andere reisbeurzen voor Vlaamse onderzoekers zijn wel gebonden aan bepaalde landen: culturele akkoorden van de Vlaamse Overheid⁶⁷, Tournesol en CNRS⁶⁸, BAEF en Fullbright⁶⁹, Op Europees niveau is er op dit moment nog maar weinig financiering beschikbaar voor jonge, predoctorale onderzoekers. De financiering spitst zich op dit

⁶⁴ Doctoraatsstudenten van buiten de EU en die geen basisdiploma hebben dat is uitgereikt door één van de landen van de Europese Unie of van de Europese Economische ruimte kunnen geen reiskrediet aanvragen bij FWO.

⁶⁵ FWO-aspiranten en IWT-bursalen kunnen geen krediet voor een congres, kort verblijf of workshop/cursus in het buitenland verkrijgen aangezien zij reeds een werkingstoelage hebben. Ze komen wel in aanmerking voor een kort verblijf of een workshop/cursus buiten Europa.

⁶⁶ Biologische wetenschappen: 80%, cultuur- en taalwetenschappen: 65%, exacte wetenschappen 79%, gedrags- en maatschappijwetenschappen: 48%, medische wetenschappen: 71%, toegepaste wetenschappen: 75%.

⁶⁷ Bulgarije, Denemarken, Egypte, Estland, Finland, Griekenland, Hongarije, Ierland, India, Israël, Italië, Japan, Letland, Litouwen, Luxemburg, Marokko, Mexico, Noorwegen, Polen, Quebec, Russische Federatie, Slovakije, Slovenië, Tsjechië, Volksrepubliek China, Zwitserland.

⁶⁸ Het betreft hier een zeer beperkt aantal beurzen voor een onderzoeksverblijf in Frankrijk.

⁶⁹ Beurzen voor meestal één jaar naar de VS.

niveau vooral toe op masterstudenten (Erasmus) en postdoctorale onderzoekers (Marie Curie) (EUA, 2007).

Conclusie en discussie

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat heel wat jonge onderzoekers geïnteresseerd zijn in een verblijf in het buitenland. Maar liefst 66% van de respondenten geeft aan in de toekomst graag een tijdje naar het buitenland te willen. Bij het overgrote deel van de onderzoekers zijn deze plannen echter nog heel vaag. Op basis van de resultaten konden we een aantal professionele (onderzoeksdiscipline, attitude van de promotor ten opzichte van internationale mobiliteit, eerdere mobiliteitservaringen, personeelsstatuut) en persoonlijke (geslacht, partner, kinderen) factoren blootleggen die een invloed hebben op de mobiliteitsintenties van jonge onderzoekers.

Ondanks de sterke interesse van jonge onderzoekers in buitenlandse onderzoeksverblijven ervaren onderzoekers een aantal belemmeringen die deze internationale mobiliteit moeilijker maken. Familiale factoren (kinderen en partner) worden door de onderzoekers het vaakst genoemd als belemmerende factoren. Naast deze meer persoonlijke belemmeringen ervaren jonge onderzoekers ook heel wat professionele en praktische problemen. Vooral het vinden van financiering en/of het vinden van informatie hieromtrent wordt door de onderzoekers als probleem aangehaald. Het ontwikkelen van een overzichtelijke website waar (jonge) onderzoekers informatie kunnen terugvinden over de verschillende financieringskanalen voor internationale mobiliteit kan hier een eerste belangrijke stap in de goede richting betekenen. Daarnaast is het ook belangrijk om jonge onderzoekers te overtuigen van de meerwaarde van internationale mobiliteit. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat de promotor hierin een belangrijke rol speelt. Zijn of haar attitude ten opzicht van deze mobiliteit blijkt een effect te hebben op de bereidheid van jonge onderzoekers om naar het buitenland te gaan. De meerwaarde van internationale mobiliteit kan daarnaast ook benadrukt worden door buitenlandse onderzoeksverblijven positief te erkennen voor het behalen van het doctoraat. Aan de UGent gebeurt dit alvast door buitenlandse verblijven van minstens een week te laten meetellen voor het behalen van het diploma in de doctoraatsopleiding (Doctoral Schools).